

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

ТЕМА 5. Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

1. Підозра у кримінальному провадженні: поняття та ознаки. Повідомлення про підозру.
2. Підстави та процесуальний порядок повідомлення особі про підозру
3. Форма та зміст письмового повідомлення про підозру
4. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.
5. Форми закінчення досудового розслідування
6. Підстави закриття кримінального провадження

1. Підозра у кримінальному провадженні: поняття та ознаки. Повідомлення про підозру.

Підозра – це обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізовано у повідомлення про підозру та повинно бути перевірено з метою спростування або підтвердження.

Обґрунтована підозра означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (п. 175 рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року).

Основні ознаки підозри у кримінальному провадженні: – може сформуватися тільки після внесення відомостей до ЄРДР, початку кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; – підозру формулюють особи, які здійснюють досудове розслідування; – підозра – це попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення. У разі отримання нових доказів раніше повідомлена підозра може бути змінена; – підозра повинна бути обґрунтованою.

В п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України вказано, що особа повідомляється про підозру при наявності достатніх доказів для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення; – підозра повинна бути формалізована у вигляді процесуального документа – повідомлення про підозру, який складається відповідно до вимог ст. 277 КПК України; – підозра повинна бути перевірена під час кримінального процесуального доказування з метою її спростування або підтвердження та трансформації в обвинувальне твердження у обвинувальному акті; – підозра – це обов'язковий етап кримінального провадження.

Саме з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Повідомлення про підозру (гл. 22 КПК України) – процесуальна діяльність, спрямована на практичну реалізацію функції розслідування та забезпечення захисту прав та законних інтересів особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, яка полягає у прийнятті рішення про повідомлення про підозру, врученні повідомлення про підозру та роз'ясненні підозрюваному його прав.

Значення повідомлення особі про підозру:

– це перше офіційне обґрунтоване припущення про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення, яке в подальшому буде перевірене та спростоване або взяте за основу для складання обвинувального акта;

– з повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається притягнення до кримінальної відповідальності (кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду);

– після повідомлення про підозру у кримінальному провадженні з'являється центральна процесуальна фігура досудового розслідування – підозрюваний, який набуває відповідних процесуальних прав та обов'язків (ст. 42 КПК України), в тому числі – право на захист, що обумовлює виникнення функції захисту;

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

- на підозрюваного покладаються процесуальні обов'язки (ч. 7 ст. 42 КПК України), за невиконання яких до нього можуть бути застосовані заходи забезпечення кримінального провадження (привід, зміна запобіжного заходу на більш суворий);
- розширюються повноваження слідчого щодо застосуванню заходів забезпечення кримінального провадження – до підозрюваного можна застосувати запобіжні заходи, відсторонити від посади чи оголосити його в розшук;
- оголошення особі про підозру зумовлює порядок обчислення строків досудового розслідування (ст. 219 КПК України);
- лише після повідомлення особі про підозру досудове розслідування може бути зупинене за наявності підстав, визначених в ч. 1 ст. 280 КПК України;
- з моменту повідомлення особі про підозру можна ініціювати укладення угод про примирення або про визнання винуватості (статті 468, 469 КПК України).

2. Підстави та процесуальний порядок повідомлення особі про підозру

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у таких випадках (підстави повідомлення про підозру):

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 276 КПК України).

Повідомлення про підозру полягає у здійсненні таких процесуальних дій:

- збирання доказів, встановлення обставин щодо причетності конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення;
- юридичне оформлення рішення повідомлення про підозру;
- вручення письмового повідомлення про підозру;
- повідомлення та роз'яснення підозрюваному його прав;
- внесення відомостей до ЄРДР.

Якщо повідомлення про підозру відбувається на підставі п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України, то для складання повідомлення про підозру має бути встановлено:

- подію кримінального правопорушення;
- наявність у цій події всіх передбачених кримінальним законом ознак складу певного кримінального правопорушення;
- вчинення цього діяння конкретною особою, яка за своїми характеристиками може бути суб'єктом кримінального правопорушення.

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором. Вручення письмового повідомлення про підозру організаційно здійснюється одним з трьох варіантів:

- 1) у разі явки особи за викликом – слідчий, або прокурор вручають особі повідомлення про підозру з дотриманням вимог КПК України;
- 2) у разі затримання – письмове повідомлення про підозру вручається не пізніше 24 годин з моменту затримання особи. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після 24 годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню;
- 3) у випадку неможливості безпосереднього вручення – повідомлення про підозру здійснюється у спосіб, передбачений статтями 111, 112 КПК України для вручення повідомлень. Слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені ст. 42 КПК України. Відповідно до ч. 8 ст. 42 КПК України одночасно з повідомленням підозрюваному вручається пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки.

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР (ч. 4 ст. 278 КПК України).

3. Форма та зміст письмового повідомлення про підозру

Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. Якщо одна особа вчинила декілька кримінальних правопорушень, що кваліфікуються за різними статтями закону України про кримінальну відповідальність, то складається одне повідомлення про підозру. Якщо у співучасті одне або декілька кримінальних правопорушень вчинили декілька осіб, повідомлення про підозру складається щодо кожного з них окремо.

Повідомлення має містити такі відомості:

- 1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;
- 2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;
- 3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;
- 4) зміст підозри;
- 5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;
- 7) права підозрюваного;
- 8) підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення (ст. 277 КПК України).

4. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.

Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються гл. 37 КПК України, де зазначено суб'єктів, які уповноважені здійснювати повідомлення про підозру (ст.481 КПК України), а саме:

- адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень;
- народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору САП, Директору або іншому працівнику НАБ України, заступникам Генерального прокурора, Голові Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступнику – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником САП;
- судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам НАБ України – Генеральним прокурором або його заступником;
- судді Вищого антикорупційного суду – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора);
- Генеральному прокурору – заступником Генерального прокурора. Генеральний

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник регіональної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним ч. 1 ст. 481 КПК України у порядку, передбаченому частинами 1, 2 ст. 278 КПК України.

5. Форми закінчення досудового розслідування

Закінчення досудового розслідування – заключний етап стадії досудового розслідування, в межах якого підводяться підсумки проведеної роботи, аналізуються усі зібрані докази, завершується проведення процесуальних дій, приймається підсумкове процесуальне рішення, здійснюється відкриття матеріалів іншій стороні.

Згідно із ч. 2 ст. 283 КПК України формами закінчення досудового розслідування є:

- 1) закриття кримінального провадження;
- 2) звернення до суду з обвинувальним актом;
- 3) звернення до суду із клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 4) звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 5) звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру. Вказані дії прокурор, а у визначених законом випадках – слідчий, зобов'язані здійснити у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру. Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до ЄРДР.

Досудове розслідування у формі дізнання, окрім передбачених ч. 2 ст. 283 КПК України форм закінчення досудового розслідування, може бути закінчене направленням кримінального провадження для проведення досудового слідства (абзац 4 ч. 4 ст. 218, п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України).

Закінчуючи досудове розслідування, необхідно систематизувати і технічно оформити матеріали кримінального провадження. Систематизація заощаджує час, необхідний на пошук документів, полегшує роботу з ними, допомагає зосередити увагу на згрупованих у певному порядку матеріалах, які стосуються окремих епізодів, відпрацювання окремих версій або окремих підозрюваних. Існують три основні способи систематизації матеріалів кримінального провадження: хронологічний, тематичний та змішаний. Хронологічний спосіб передбачає розташування матеріалів провадження в тій послідовності, в якій вони були складені або отримані.

Тематичний (систематичний) спосіб передбачає групування матеріалів відносно того, яка група обставин встановлюється доказами, що містяться у тих чи інших документах. Наприклад, у відокремлені блоки збираються документи, які підтверджують: обставини, що були встановлені на початковому етапі досудового розслідування; відомості про об'єкт злочинного посягання, про місце, час, спосіб вчинення кримінального правопорушення та інші обставини, що формують об'єктивну сторону діяння; обставини, що свідчать про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення; відомості про особу підозрюваного. У багатотомних і багатоепізодних матеріалах кримінального провадження цей спосіб систематизації застосовується щодо підозрюваних або епізодів їх протиправної діяльності.

Змішаний спосіб систематизації матеріалів кримінального провадження полягає в тому, що за основу беруть тематичний спосіб, але в інформаційних блоках матеріали розташовують у хронологічному порядку.

Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний:

– повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

виховного характеру, про завершення досудового розслідування;

– надати доступ до матеріалів досудового розслідування (ч. 1, 2 ст. 290 КПК України).

Надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний:

– надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них;

– надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду.

Сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана:

– надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них;

– надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Сторона захисту має право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє:

– потерпілого, після чого він має право ознайомитися із зазначеними матеріалами;

– представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, після чого він має право ознайомитися із зазначеними матеріалами;

– цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його представника, після чого ці особи мають право ознайомитися з матеріалами в тій частині, яка стосується цивільного позову.

Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілій, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів (ч. 9 ст. 290 КПК України). Сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ.

У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілій, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів (ч. 10 ст. 290 КПК України).

Сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду. Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень ст. 290 КПК України, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. Відкриття матеріалів досудового розслідування у формі дізнання здійснює прокурор, який відповідно до ч. 5 ст. 301 КПК України, забезпечує надання підозрюваному, або його захиснику, потерпілому чи його представнику, матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, у тому числі шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб. У разі відмови вказаних осіб їх отримати чи зволікання з отриманням вказані особи вважаються такими, що отримали доступ до матеріалів

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

дизнання. Надалі, під час підготовчого судового засідання, у разі встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з матеріалами дізнання під час закінчення дізнання, суд за клопотанням сторони кримінального провадження своєю ухвалою вирішує питання про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання (ч. 2 ст. 314 КПК України).

6. Підстави закриття кримінального провадження

Закриття кримінального провадження – це одна із форм закінчення досудового розслідування або судового провадження, що полягає у прийнятті слідчим, прокурором або судом рішення про припинення кримінального провадження.

Підставами закриття кримінального провадження на етапі закінчення досудового розслідування є:

- 1) відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 2) відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 3) невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливості їх отримати (п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 4) набрання чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою (п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 5) смерть підозрюваного, обвинуваченого, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 6) існування вироку по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлення ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 7) відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі 259 приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо злочину, пов'язаного з домашнім насильством (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 8) неотримання згоди держави, яка видала особу, стосовно кримінального правопорушення (п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 212 КК України (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), досягнутий податковий компроміс відповідно до п. 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 10) існування нескасованої постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 91 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 11) закінчення строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, визначеного ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 12) закінчення строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК України, у разі, коли жодній особі не було повідомлено про підозру (абзац шістнадцятий ч. 1 ст. 284 КПК України);
- 13) відсутність підстав для застосування щодо юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, закриття кримінального провадження чи ухвалення виправдувального вироку щодо уповноваженої особи юридичної особи (ч. 3 ст. 284 КПК України). Кримінальне провадження закривається судом:
 - у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності (п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК

Повідомлення про підозру. Закінчення досудового розслідування

України);

- у разі, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі (п. 3-1 ч. 1, п. 1-1 ч. 2 ст. 284 КПК України);

- якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК України (п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України);

- досягнуто податковий компроміс у справах про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 212 КК України (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), досягнутий податковий компроміс відповідно до п. 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (п. 3 ч. 2 ст. 284 КПК України).

Встановлений КПК України перелік підстав для закриття кримінального провадження є вичерпним. У теорії кримінального процесу залежно від юридичних наслідків, які настають для підозрюваного, обвинуваченого, в результаті закриття кримінального провадження, підстави цього рішення поділяють на:

1) підстави реабілітуючого характеру – це обставини, відповідно до яких особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, добропорядною та реабілітованою і має право на відшкодування шкоди на підставах і в порядку, визначених законом (відсутність події кримінального правопорушення; відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливості їх отримати (пункти 1-3 ч. 1 ст. 284 КПК України);

2) підстави нереабілітуючого характеру – це обставини, відповідно до яких кримінальне провадження закривається, незважаючи на наявність достатньої сукупності доказів, які вказують на вчинення кримінального правопорушення певною особою (смерть підозрюваного, обвинуваченого; відмова потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення тощо (пункти 4, 5, 6, 7, 8, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України);

3) формально-процесуальні підстави – це обставини, що є перешкодою для подальшого здійснення кримінального провадження і які мають нейтральний (формальний) відносно підозрюваного, обвинуваченого характер, оскільки не пов'язані із встановленням його причетності до вчинення кримінального правопорушення (існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню тощо (пункти 6, 9- 1, 10 ч. 1 ст. 284 КПК України).